

Nazike Karagözoğlu

Yozgat Bozok University, nazike.karagozoglu@bozok.edu.tr, Yozgat-Turkey

DOI	http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2018.13.4.1C0685
ORCID ID	0000-0002-7410-3286
CORRESPONDING AUTHOR	Nazike Karagözoğlu

ANNE-BABALARIN AHLAK VE AHLAK EĞİTİMİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

ÖZ

Anne-babaların iyi-kötü, doğru-yanlış algıları, örnek durumlar ve davranışlar karşısında gösterdikleri tepkiler yoluyla, çocukta ahlaki eğitimin temelleri atılır. Bu çalışmanın amacı, anne-babaların ahlak ve ahlak eğitimi kavramlarını nasıl tanımladıklarını belirlemek ve çocuklarına ahlaki eğitim verirken kullandıkları yöntemleri belirlemektir. Çalışmanın örneklemini 50 gönüllü ebeveyn oluşturmuştur. Katılımcı görüşleri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığı ile alınmıştır. Toplanan veriler üzerinde içerik analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen verilere göre ebeveynler ahlak kavramını "Birey, toplum ve yaratan açısından uyulması gereken kurallar; manevi değer ve davranışlar; iyi ve güzel huy" olarak tanımlamışlardır. Ebeveynler ahlak eğitimin temeli olarak aileyi görmekle birlikte medya, okul ve çevrenin de ahlaki eğitimde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Ebeveynlerin ahlak eğitiminde daha çok telkin yöntemini kullandıkları, davranışları ile örnek olmaya çalıştıkları belirlenmiştir. Ebeveynlerin ahlak eğitimine ilişkin önerileri incelendiğinde, öncelikli olarak ailelerin ahlaki eğitim açısından geliştirilmesi yönünde önerilerde buldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ahlak, Ahlak Eğitimi, Ebeveyn, Yöntem, Eğitim

THE VIEWS OF THE PARENTS ON MORALITY AND MORAL EDUCATION

ABSTRACT

The basis of moral education in children is established through the good-bad, true-false perceptions of their parents and the reactions that their parents show in response to exemplary situations and behaviors. The purpose of this study was to determine how parents describe the concepts of morality and moral education and to identify the methods they use to teach children their moral education. The sample of the study consisted of 50 volunteer parents. Participant opinions were collected through a semi-structured interview form. Content analysis was conducted on the collected data. According to the obtained data, the parents defined the concept of morality as "the rules that must be obeyed in terms of individual, society and creator; spiritual values and behaviors; being good-tempered and nice". Apart from viewing family as the basis of moral education, parents stated that media, school and community were also influential on moral education. It was determined that parents mostly used preaching as the method in moral education and tried to set an example through their behavior. When parents' suggestions on moral education were examined, it was observed that they primarily made suggestions regarding development of families in terms of moral education.

Keywords: Morality, Moral Education, Parents, Method, Education

How to Cite:

Karagözoğlu, N., (2018). Anne-Babaların Ahlak ve Ahlak Eğitimi İlişkin Görüşleri, *Education Sciences (NWSAES)*, 13(4):132-151, DOI: 10.12739/NWSA.2018.13.4.1C0685.

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Dünyanın bilim ve teknoloji çağını yaşadığı 21. yüzyılda her alanda büyük gelişmeler, ilerlemeler yaşanmakta, günlük yaşam teknoloji rahatlığına kavuşmaktadır. Ancak bu gelişmelere rağmen insanlığın tam olarak huzur ve mutluluğu bulabildiği söylenemez. Yakın çevremizden uzağa doğru baktığımızda, aile içi şiddet, madde bağımlılığı, kavgalar, savaşlar, terör, yalan, hırsızlık... insanı huzursuz edebilecek pek çok olayla karşılaşırız. İşte bu noktada ahlaki davranışlar ve ahlak eğitiminin insanlığın huzur ve barış içinde yaşamasının bir gereği olduğunu söylemek mümkündür.

Steinberg (1990)'e göre, çocukların ahlaki değerlerinin gelişmesi ve bu değerlere göre düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını bağımsız olarak düzenleme yeteneklerine sahip olması, toplumun düzgün işleyişinde kritik bir öneme sahiptir (Hardy, S.A., Padilla Walker, L.M. ve Carlo, G., 2008:206).

Ahlak, insanın başka varlıklar ve kurallara göre gerçekleşen ilişkiler toplamını, insanın söz konusu ilişkileriyle bu varlıklara yönelen eylemlerini düzenleyip anlamlandıran norm, ilke, kural ve değerler bütünüdür (Cevizci, 2002: 3). Ahlak kavramını psikolojik ve sosyolojik açıdan ayrı ayrı tanımlayan Aydın'a (2003:126) göre ahlak, kişinin inançları, tutumları, huyları, duyguları sonucu ortaya çıkan, iyi veya kötü olarak nitelenebilecek davranışlarının bütünü; insanların birbirleriyle ve diğer insanlarla ilişkilerini düzenleyen kurallar, ilkeler ve inançlar bütünüdür.

Çocukların ahlak gelişiminde dikkat edilecek en önemli nokta; küçük yaştan başlayarak ahlak kurallarına inanmalarını, bunlara karşı olumlu bir tavır geliştirmelerini ve bunları uygulama alışkanlığı kazanmalarını sağlamaktır (MEB, 2013:3).

Çocukların gelişim özelliklerinin bilinmesi, ahlaki eğitimin başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Ebeveynlerin çocukların gelişim dönemlerini ve bu dönemlerle ilgili özellikleri bilmesi, ailede verilecek ahlak eğitimi yol gösterici olmaktadır. Gelişim özelliklerinin bilinmemesi çocuğun sergiledikleri davranışların aileler tarafından yanlış algılanmasına neden olmakta ve davranışa verilen tepki de ahlaki gelişimi olumsuz etkileyebilmektedir.

Piaget, Kohlberg, Gilligan gibi birçok bilim adamı çocuklarda ahlak gelişimi üzerine çeşitli çalışmalar yürütmüştür. Piaget, ahlak gelişim aşamalarının altı yaştan sonra, Kohlberg ilk yaşta başladığını belirtirken, Gilligan ise ahlak gelişimini ahlak sevgisine göre ele almıştır. Bu çalışmalardan hareketle genel olarak ifade edilirse ahlak gelişimi çok erken yaşlarda, çocuğun yakın çevresindeki ilk ilişkileri sonucu başlamaktadır (MEB, 2013:1).

Çocuğun en yakın çevresi ailesidir. Çocuk ailede aldığı eğitimle toplumsallaşma yolunda ilk adımlarını atar. Çocuğun topluma uyum sağlaması için gerekli tutum, davranış ve becerilerin temeli ailede atılır. Çocuğun doğumundan itibaren ona gösterilen ilgi, şefkat, belirlenen sınır ve kurallar, rehberlik ve rol model olma durumları çocuğun ahlaki gelişiminde önemli bir etkidir.

Çocuk eğitiminde anne-baba tutumu ve disiplin anlayışı ve iletişim özellikleri ahlaki gelişim açısından farklılıklara neden olmaktadır. Aydın (2013) tarafından çocuklara gösterilen anne-baba tutumlarını şu şekilde sıralanmaktadır:

- İlgisiz anne baba tutumu
- Baskıcı anne baba tutumu
- Aşırı serbest anne baba tutumu
- Aşırı koruyucu anne baba tutumu
- Dengesiz ve tutarsız anne baba tutumu

- Dengeli anne baba tutumu (Demokratik tutum)

Dengeli anne babalar çocuğun yaptıklarıyla ilgilenir, doğru davranışlarını takdir ve teşvik eder, yanlışlarını düzeltmesi için uyarır ve verdiği zararı telafi etmesine yardımcı olur. Bu ortamda yetişen çocuklar da bildiği doğruları yerine getirir, yanlışlardan kaçınır ve güvenilir olur (Aydın, 2013:129). Dengeli anne baba tutumu farklı çalışmalarda demokratik tutum olarak da adlandırılmaktadır. Seçer, Sarı ve Olay (2006) tarafından yapılan araştırma sonuçlarına göre demokratik tutum gösteren annelerin çocuklarının demokratik tutum göstermeyen annelerin çocuklarına göre ahlaki kuralları daha fazla ciddi algıladıkları belirlenmiştir.

Otoriter-baskıcı anne-babalar, çocuğunu sürekli kontrol altında tutan, kurallara sıkı sıkıya uymasını bekleyen, çocuk adına her türlü kararı kendisi alan ve çocuğun da bu kararlara uymasını bekleyen anne-babalardır (Şengün, 2007:204). Araştırmalar çocuğa yönelik davranışlarında aşırı baskıcı bir tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının anne ve babalarından intikam alma, onları cezalandırma düşüncesiyle suç işlemeye eğilimli olduklarını; bazen de küskün, silik, çekingen, kolaylıkla başkalarının etkisinde kalabilen kişiler olduklarını göstermektedir (Erden, 2008).

Aşırı koruyucu anne-babalar, çocuğa büyük bir sevgiyle bağlanmış ve tüm yaşamlarını çocuğa göre düzenlemiş, onun davranışlarını büyük bir hoşgörü ile karşılayan, çok kollayıcı anne-babalardır (Şengün, 2007: 204). Koruyucu tutumda her türlü kararı çocuk yerine aile alır. Koruyucu anne-baba tutumuyla yetişen çocuklar, tek başlarına karar veremezler ve desteği dışta ararlar, sosyal gelişimleri zedelenir (Dağlı ve Beyzaşlı, 2010:3).

Aşırı serbest anne-baba tutumunda ise çocuk kendi haline bırakılmıştır. Çocuğun davranışları aile tarafından umursanmaz, yönlendirilmez. Kaya, (1997:201) bu tutumu ilgisiz anne-baba tutumu olarak adlandırmakta ve bu tutumda disiplinin yok denecek kadar gevşek olduğunu ve çocukların ilgi ve sevgiden yoksun bırakıldığını belirtmektedir. Atıcı (2014:416), anne-babanın aşırı hoşgörüsüyle karşılaşan çocukların bencil, idare edilmesi zor, sabırsız ve anlayışsız olabildiği görüşündedir.

Dengesiz ve tutarsız anne babaların, çocuğun yanlış davranışına yönelik tepkileri o anki duygu durumlarına göre değişkenlik gösterebilir. Aynı davranışı bazen görmezden gelebilirken bazen de aşırı tepki gösterebilirler. Ayrıca anne ve baba arasındaki tepki farkı da çocuğun göstermesi gereken davranış konusunda karasız kalmasına neden olabilmektedir. Örneğin bir davranışı baba onaylarken annenin aynı davranışa olumsuz tepki göstermesi, çocuğun doğru veya yanlış davranışı ayırt edememesine neden olmaktadır.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Çocuklar ailenin aynasıdır. Her anne babanın sosyo-ekonomik durumu, yetiştirilme tarzı, eğitim düzeyi gibi sahip oldukları farklı özelliklere bağlı olarak çocuklarına yönelik yaklaşımları da farklı olmaktadır. Yavuzer'e (1993) göre her anne baba bilerek ya da bilmeyerek çocuklarına karşı farklı tutumlar sergilemektedirler. Bazı çocuklar çok sevilmekte, bazılarında baskı yapılmakta, bazıları istenmeyen çocuk olmakta ve bazılarında daha çok hoşgörü gösterilmektedir. Tüm bu tutum çeşitleri çocuğun hem ahlaki hem de sosyal gelişimlerini olumlu ya da olumsuz tarzlarda etkilemektedir (Seçer, Sarı ve Olcay, 2006:540). Hart, Atkins ve Ford (1999); Hart, Atkins ve Fegley (2003) ve Spinrad ve arkadaşları (1999) tarafından yapılan çalışmalarda, çocuklarda ve gençlerde ahlaki kimliğin oluşmasında, ahlaki davranışların kazanılmasında aile tutumlarının etkili olduğu belirtilmiştir. Lollis, van Engen, Burns, Novvack ve

Ross, (1999) yaptıkları araştırmada dikte edici, düşmanca, eleştirel ve sürekli müdahaleci olan, savunmacı ve katı davranan, uygun olmayan duygusal ifadeler kullanan ailelerin çocuklarının ahlaki açıdan olumsuz etkilendikleri ileri ahlak basamaklarına geçemedikleri belirlenmiştir. Bu çalışmaların yanında ödül veya cezaya dayalı disiplin kullanımı, geri bildirim, otoriter ebeveynlik, şefkat, destek, cevap verme ve ilginin çocukların ahlaki olgunluğu ile ilişkili olduğunu gösteren Hoffman and Saltzstein, 1967; Parikh, 1980; Hart, 1988; Speicher, 1992; Boyes and Allen, 1993 tarafından yapılmış çalışmalar da mevcuttur. Benzer şekilde, ebeveynlik tarzının davranışsal sınıflandırmaları, ebeveyn duyarlılığı ve psikolojik farklılaşmanın çocukların ahlaki gelişimi ile ilişkili olduğunu ortaya koyan çalışmalar vardır: Holstein, 1972; Parikh, 1980; Dunton, 1989; vb., Şengün, (2013) tarafından yapılan araştırmada da yine anne-baba tutumunun, lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerini etkileyen oldukça önemli bir faktör olduğu sonucuna varılmıştır.

Çocuğun anne-babasına olan sevgi ve bağlılığı, anne-babanın onayladığı davranışları sergileme ihtiyacını beraberinde getirmektedir. Ceza, eleştiri, baskı ve korkuya dayalı ahlaki eğitim, kuralların içselleştirmesini zorlaştırmakta, maddi ödüllendirme ise olumlu bir davranışı bir çıkar karşılığında gösterme alışkanlığı geliştirilmesine neden olmaktadır. Dini kurallar doğrultusunda verilmeye çalışılan ahlaki eğitim, cennet-cehennem kavramları gibi, özellikle soyut düşünmenin gelişmediği dönemlerde çocuğun ahlaki gelişimini olumsuz etkilemektedir. Anne-babaların söyledikleri ile yaptıkları arasında çelişkinin olmaması da ahlak eğitiminde dikkat edilmesi gereken hususlardandır.

Ahlaki eğitimde aile içi iletişimin önemi büyüktür. İletişim ebeveynlerden çocuğa tek yönlü olarak yapılırsa bu, öğüt vermeden ibaret olacağı için aktarılanların davranışa dönüştürülmesi mümkün olmayacaktır. İletişim çok yönlü olmalı, çocuğun hakları da mutlaka aile içinde göz önünde bulundurulmalıdır. Çocuğa kuralı sorgulama, eleştirme fırsatı verilerek, aktarılan bilgiyi yeniden yapılandırması sağlanmalıdır. Bu şekilde kural kuru bilgi olarak kalmayıp çocuk tarafından içselleştirilebilecek ve herhangi bir yaptırım söz konusu olmadığında bile kuralın işleyişi gerçekleştirilebilecektir. Ebeveynlerin çocuklarıyla iletişimi, çocukların ahlaki bilginin inşasında kullanılacak sosyal deneyimlerinin bir yönüdür. Kuralların nedenlerini açıklayarak ve ahlaki ihlallere uygun bir şekilde karşılık vererek, ebeveynler çocukları eylemleri hakkında doğru düşünmeye teşvik ederek ahlaki gelişmeyi kolaylaştırabilirler (Smetana, 1999:316). Çocuğun ahlaki gelişimi açısından önemli bir etkiye sahip olan anne-babaların, ahlaki davranış kazandırmak üzere benimsedikleri yaklaşım ve uyguladıkları yöntemlerin belirlenmesinin araştırılmaya değer bir konu olduğu düşünülmektedir. Anne-babaların ahlaki davranış kazandırmadaki öneminden hareketle bu araştırmanın amacı, anne babaların ahlak ve ahlak eğitimi algılarını, ahlak eğitimi uygulamalarını ve uygulamalarında karşılaştıkları sorunları ortaya koymaktır. Araştırma sonuçlarının ahlak eğitimi, değerler eğitimi ve anne-baba eğitimi konularında yapılacak araştırmalara ve ilgili eğitim programlarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. YÖNTEM (METHOD)

3.1. Araştırma Modeli (Research Model)

Bu araştırmada tarama modeli kullanılmış olup nitel araştırma yaklaşımı kapsamında anne babaların ahlaki eğitime ilişkin görüşleri betimlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada veriler açık uçlu soruların yer aldığı görüşme formları aracılığı ile toplanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu (Study Group)

Araştırmaya Yozgat'ta yaşayan 30 anne, 20 baba olmak üzere toplam 50 ebeveyn katılmıştır. Ebeveynlerin yaş ve eğitim durumu özelliklerine ilişkin tablolar aşağıda sunulmuştur.

Tablo 1. Araştırmaya katılan anne-baba sayısı
(Table 1. Number of parents participating in the survey)

Ebeveyn	n
Anne	30
Baba	20
Toplam	50

Tablo 2. Araştırmaya katılan anne-babaların yaşları
(Table 2. Ages of parents participating in the study)

Yaş	n (Anne)	n (Baba)
25-30	6	1
31-36	12	6
37-45	11	8
46-50	1	5
Toplam	30	20

Tablo 3. Araştırmaya katılan anne-babaların eğitim durumu
(Table 3. Educational status of parents participating in the survey)

Eğitim Durumu	n (Anne)	n (Baba)
İlkokul	4	0
Ortaokul	6	2
Lise	14	11
Önlisans	4	3
Lisans	2	4
Toplam	30	20

3.3. Veri Toplama Aracı (Data Collecting Instrument)

Araştırmada veri toplamak için araştırmacı tarafından geliştirilmiş yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ebeveynlerin kişisel bilgilerine yer verilmiş, ikinci bölümünde ise ebeveynlerin ahlaki eğitime ilişkin görüşlerini belirlemek üzere aşağıdaki sorular yer almıştır:

- Sizce ahlak nedir, ahlak deyince aklınıza neler geliyor?
- Sizce ahlaklı insanın özellikleri nelerdir?
- Ahlak eğitimi kimler tarafından verilmektedir/verilmelidir?
- Çocuklarınıza iyi bir ahlak eğitimi verdiğinizizi/verildiğini düşünüyor musunuz? Neden?
- Çocuklarınıza, evde ahlaki eğitim verirken uyguladığınız yöntem ve etkinlikler nelerdir?
- Çocuklarınızı ahlaki yönden yanlış etkileyebilecek kişi ve durumlara ilişkin ne tür önlemler alıyorsunuz?
- Çocuklarınıza, evde ahlaki eğitim verirken yaşadığınız temel sorunlar nelerdir?
- Çocuklarınızın iyi bir ahlaki eğitim alması için önerileriniz nelerdir?

Görüşme formunun geçerliğini belirlemek üzere üç uzmanın görüşüne başvurulmuş ve alınan öneri ve eleştiriler doğrultusunda düzeltilerek son hali katılımcılara uygulanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde nitel araştırma tekniklerinden betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel çözümleme yapılırken elde edilen veriler daha

önceden belirlenen temalara göre özetlenerek yorumlanmıştır. Elde edilen veriler, frekans belirtilerek tablolar halinde sunulmuş ayrıca ebeveynlerin görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMALAR (FINDINGS AND DISCUSSIONS)

Bu bölümde ebeveyn görüşlerine ilişkin bulgular tablolar halinde sunulmuştur. Ayrıca ebeveynlerin görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır. Anne babaların "Ahlak" kavramına yönelik tanımlamalarını belirlemek üzere "Ahlak deyince aklınıza neler geliyor?" sorusu yöneltilmiştir. Ebeveynlerin bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Ebeveynlere göre "Ahlak" kavramının tanımı
(Table 4. Definition of "morality" according to parents)

"Ahlak" Kavramı	f
İyi Huy	15
Manevi Değerler	12
İyi ve Doğru Davranışlar	12
Dini Kurallar	6
Toplum Kuralları	5
Toplam	50

Tablo 4 incelendiğinde, anne-babalardan 15'inin ahlak kavramını güzel ve iyi huy olarak tanımladıkları, 12'sinin dürüstlük, yardımseverlik, saygı, hoşgörü vb değerler ile tanımladıkları, 12'sinin iyi ve doğru davranış olarak tanımladığı ve 11 kişinin ise kişilerden uyması beklenen dini ve toplumsal kurallar olarak tanımladıkları belirlenmiştir. Ebeveynlerin tanımlarından örnekler:

"İyi insan ve güzel huylar aklıma geliyor." "Ahlak insanda olması gereken bir takım güzel huylardır." "Güzel huy ve davranışlardır." "Bir insanda bulunan iyi huy ve güzel olan niteliklerdir." "Bir insanın iyi huy, davranış ve karakteridir."

"Ahlak insanın mensup olduğu dinin kurallarına uygun davranmasını sağlayan kurallardır. Ahlaki kazanımlar insanın huy denilen davranış şeklini oluşturur ve neredeyse yaşantımızın büyük bölümünde bu değer ile hareket ederiz." "Ahlak İslami kurallar bütünüdür. Terbiye yolu ile İslam eğitimi ile kazanılır." "İslam dinine yakışır davranışlardır." "İnsanın kendisi, toplum ve yaratanı için uyması gereken kurallar dizini." "Ahlak denince aklıma kurallara uymak ve kendi dinini tanımak geliyor." "Kuran-ı Kerim'de belirtilen, Peygamber Efendimiz tarafından uygulanan tüm değerlerin genel adıdır. Kelime anlamı olarak "iyi, güzel" diyebiliriz."

"Kişinin yaşadığı topluma uyumunu sağlayan ve uyulması beklenen kurallardır." "Aile, okul ve toplum tarafından kabul gören davranışlardır." "İnsanın kendisi, toplum ve yaratanı için uyması gereken kurallar dizini." "Bence ahlak hem kendimiz hem de toplumumuz için doğru olan şekilde yaşamaktır. İlk önce kendi içselliğimizde kendimize hesap veremeyeceğimiz davranışları yapmamaktır." "İnsanın toplum içinde sergilediği tüm davranışlara ahlak denir."

"Bence ahlak yaşamın her evresinde bize güzellik kazandıran doğru davranış kurallarıdır." "Ahlak iyi ve doğru davranışlar bütünüdür ve insanların uymakla sorumlu oldukları davranışlar ve kurallardır." "Her koşulda doğru davranış ve kişilik özelliklerinin gösterilmesidir. Ahlak kişisel, ulusal çıkarların ötesinde, evrensel olmalı." "Bir insanın doğru yerde doğru davranışları sergilemesidir." "Ahlak güzel davranışlar demektir." "İyi davranışlarda bulunmak, kötü şeylerden uzak durmaktır." "Ahlak insana kötü ve iyiyi ayırt etmeyi, doğruyu gösterir."

"Ahlak bence insandaki manevi değer ve davranışlardır." "İnsanda bulunan dürüstlük, yardımseverlik, saygı gibi güzel değerlerdir." "İnsanın manevi değer ve davranışlarıdır." "Sevgi, saygı, hoşgörü çerçevesinde insanın doğru, güzel ve iyi davranışlarda bulunması, kalp güzelliği gibi özellikler." "Saygı, sevgi, hoşgörü, nezaket, yardımseverlik gibi kavramların kişi ve toplum üzerine yansımış, kişinin yaşantısına tatbik edilmiş olmasıdır." "Kendisine herkesin güven duyacağı, görgülü, temiz, tutumlu insanlar gelir." "Kişinin kendine yapılmasını istemediğini bir başkasına yapmaması, yaşam hakkına saygı duymasındır."

Anne ve babaların "Ahlaklı insanın özellikleri nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Ebeveynlere göre ahlaklı insanın özellikleri
(Table 5. Moral person characteristics according to parents)

Ahlaklı İnsanın Özellikleri	f
Güvenilir Olmak	14
Dini Bilgilere Sahip Olmak	10
Yardımseverlik	10
Hoşgörülü Olmak	8
Empati Becerisi	8
Toplam	50

Tablo 5'te yer alan verilere göre anne-babalardan 14'ünün, bir insanın ahlaklı olarak nitelendirilebilmesi için öncelikle güvenilir bir insan olması gerektiği görüşünde oldukları belirlenmiştir. 10 ebeveyn ahlaklı insanın mensup olduğu dini hakkında yeterli bilgiye sahip olması gerektiğini düşünürken 10 ebeveyn de yardımseverliğin ahlaklı insanda bulunması gereken bir özellik olduğu görüşündedirler. Hoşgörülü olmak ve empati kurabilmek de toplam 16 ebeveyn tarafından ahlaklı insanda bulunması gereken özellik olarak belirtilmiştir. Ebeveyn ifadelerinden örnekler:

"Güvenilir olması, yalan söylememesi, haksızlık ve hırsızlık yapmaması gibi genel özelliklerdir." "Dürüst, güvenilir, saygılı, alçakgönüllü, sevgi dolu, doğaya ve hayvanlara karşı duyarlı insanlardır." "Ahlaklı insan doğruyu, dürüstlüğü, iyi olanı seçen, sergileyen insandır." "Ahlaklı insan yalan konuşmaz, verdiği sözün arkasında durur, çevresine karşı saygılı ve duyarlı olur." "Güvenilir olur, üzerine düşen görevleri yapar, verdiği sözde durur, emanete hıyanet etmez, kötülüğe yaklaşmaz, doğru olur, yalan ve iftiradan kaçınır, görgü kurallarına uyar." "Her koşulda dürüst olur, asla yalan söylemez. Adil davranır, iyiliksever, gönlü zengin, eli açık olur." "Güvenilir olmak, saygı ve sevgi dolu olmak, emaneti korumak, sorumluluk almak, doğru sözlü olmak" "Yalan söylemez, emanete ihanet etmez."

"Ahlaklı insan doğru olur, güler yüzlüdür, merhametli ve yardımseverdir. Haksızlık ve adaletsizlik yapmaz." "Ön yargılı olmamak, düşünerek konuşmak, yalan söylememek, güler yüzlü olmak, merhametli olmak, yardımsever olmak vb." "Elindekilerin kıymetini bilip yardıma muhtaç kişilere elinden geldiği kadar yardım etmektir."

"Saygılıdır, merhametlidir, vicdan sahibidir, hoşgörülüdür." "İyi ve güzel davranışlar sergilerler. Yalan söylemezler, hoşgörülü ve merhametli olurlar. Kötülük yapmaktan kaçınırlar, yapanlara da tepkilerini gösterirler. Haksızlık yapmazlar ve adaletli olurlar." "Her koşulda sakinliğini koruyabilmek, hoşgörülü ve nazik olmak vb." "Karşısındaki insana saygı göstermeli, başkalarının düşüncelerine

hoşgörü ile bakabilmelidir." "Doğru sözlü, güler yüzlü, hoşgörülü insanlardır."

"Dinin gereklerini yerine getirir. Kul hakkı ve haram yemez. İnsan haklarına saygı gösterir ve alçak gönüllüdür." "Örf ve adetlerini bilir, inancı ve dini ile ilgili bilgi sahibidir." "Ahlaklı insan diğerleriyle iyi geçinir. Yalandan, kötü davranışlardan uzak durmayı bilir. İslami kurallara uygun hareket eder." "Ahlaklı insan her türlü ortamda oturmasını kalkmasını bilen, büyüğünü küçüğünü bilen, dini yönden, örf ve adet yönünden doğru, dürüst olan kişidir." "Peygamberimizin davranışlarını örnek alan bu davranışları huy haline getirmeye ve kötü davranışlardan uzak durmaya çalışan insandır."

"Empati yapıp davranışlarını buna göre düzenleyebilen ve bunu belli ortamlarda değil tüm hayatına katabilendir." "Ahlaklı insan ilk önce kendisine sonra en yakınından başlayarak en uzağındaki insanlara kadar değer veren ve incitmeyen insandır." "Kimseyi kırmak istemez. Hayvana, doğaya, eşyaya zarar vermez. Elindekini kıymetini bilir kanat eder. Empati kurara iki taraflı düşünür. Elindekini paylaşır." "Ahlaklı insanın en büyük özelliği kendisiyle birlikte yaşayan her canlıya ve değerlere saygı duymasındır, önem vermesidir. Kendini başkalarının yerine koyarak davranır."

Anne ve babaların "Ahlak eğitimi kimler tarafından verilmektedir/verilmelidir?" sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6. Ebeveynlere göre ahlak eğitimi veren kişi ve kurumlar
(Table 6. Persons and institutions that provide moral education according to parents)

Ahlak Eğitimi Kimler Tarafından Verilir?	f
Aile	10
Okul	5
Çevre	6
Dini Kurumlar	4
Aile-Okul-Çevre	25
Toplam	50

Tablo 6'ya göre anne-babaların büyük çoğunluğunun (25 kişi) ahlaki eğitiminin, aile-okul-çevre üçgeninde gerçekleştirildiği görüşünde oldukları belirlenmiştir. Bunun yanında aileyi ön planda tutanların sayısı 10, çevrenin daha etkili olduğunu düşünen ebeveyn sayısının 6 olduğu görülmektedir. Sadece okulda veya dini kurumlarda ahlaki eğitim verildiğini düşünenlerin toplam sayısı ise 9'dur. Ebeveyn ifadelerinde de görüleceği üzere anne-babalar ahlaki eğitimin ailede başladığını, okul ve arkadaş çevresiyle şekillendiğini düşünmektedirler. Ebeveyn görüşlerinden örnekler:

"Anne baba, eğitimciler, çocuğun bakımını üstlenen kişiler, diğer aile büyükleri tarafından verilmektedir." "Ahlak eğitimi ilk ailede başlar. Okulda örnek öğretmenlerdir. Daha sonra arkadaş çevresi gelir. Bence çocuk okulda aileyi, evde öğretmeni yansıtır." "Ahlak eğitimi evvela ailede (anne-baba) verilmelidir. Daha sonra bilindiği üzere diğer eğitim kurumlarında (okullar, kurslar vs.)" "Anne baba ve öğretmenler. Tabi bunun yanında arkadaşları ve iletişim araçlarının da etkisi vardır." "Ahlak eğitimi önce ailede başlamalıdır sonrasında ise bana göre ahlak, adab-ı muaşeret, dinleme ve anlama dersleri küçük yaştan itibaren okullarda okutulmalıdır." "Toplumun her kesimine görev düşen çok geniş bir konudur." "Ailede anne, baba, kardeşler ve aile büyükleri, okulda öğretmenler, mahallede arkadaşlar ve komşular etkilidir."

"Ahlak eğitimi ilk ailede başlar." "Aile eğitimin ilk basamağıdır. Aile bu basamağı ne kadar sağlam atarsa çocuk da o kadar özgüvenli, başarılı ve mutlu birey olur." "Aile tarafından verilmektedir. Okulun bu konuda etkisi azdır." "Ahlak eğitimi ailede başlar. Doğduğunda iyi bir aileye sahip olursan hayata bir sıfır önde başlamış olursun." "Önce aile tarafından verilmelidir."

"Çocuğun davranışları yaşadığı toplumun kurallarına göre yani yaşadığı çevreye göre şekillenir." "Aile ne kadar iyi eğitim vermeye çalışsa da arkadaş çevresi olumsuz olarak çocukları etkiliyor." "Doğru veya yanlış davranışlarında edindiği arkadaşların etkisinin daha fazla olduğunu düşünüyorum."

"Dini bilgisi olan kişilerden eğitim alması daha doğru olur." "Dini eğitim kurumları tarafından verilmektedir." "Camiler, kurslar gibi dini bilgilerin verildiği yerlerde."

"Ahlak eğitimi, her seviyedeki okullarda özellikle liselerde ders olarak öğretmenler tarafından verilmelidir." "Okulda öğretmenleri tarafından verilmelidir." "Okullarda ahlak dersleri olarak verilmelidir." Okullarda Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ile veriliyor."

Anne ve babaların "Çocuklarınıza iyi bir ahlak eğitimi verdiğinizizi/verildiğini düşünüyor musunuz? Neden?" sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7. Ebeveynlere göre çocuklara verilen ahlak eğitiminin yeterliliği
(Table 7. Sufficiency of moral education given to children according to parents)

Düzey	f
Yeterli	27
Orta	18
Yetersiz	5
Toplam	50

Tablo 7'deki verilere göre genel olarak ebeveynler, çocuklara verilen/verdikleri ahlaki eğitimin yeterli düzeyde olduğunu görüşmektedirler. Anne-babaların çocuklarına verilen/verdikleri ahlaki eğitimi yeterli bulanların sayısı 27, ahlaki eğitim için çaba gösteren ancak iyi bir eğitim verip vermediği konusunda kararsız olan ebeveyn sayısı 18 ve çocuğa verilen/verdiği ahlaki eğitimin yetersiz olduğunu düşünen ebeveyn sayısı ise 5'tir. Ebeveyn görüşlerinden örnekler:

"Çocuklarımızın ahlaklı, doğru, dürüst kişiler olarak yetişmesine özen gösterdiğimizi düşünüyorum. Okulda ve çevremizde verilen eğitimin de desteklediği kanısındayım." "Çocuklarımla toplum tarafından takdir edilmesi benim için ödül oluyor." "Ben baba olarak çocuklarımla ahlak konusu üzerine konuşmak yerine uygulama vermeye çaba gösterenlerdenim. Yaşantımı doğru yaşamaya çalışan bir bireyim." "İyi bir ahlak eğitimi verdiğimizizi düşünüyorum. Çünkü merhamet ve dürüstlük çok önemli benim için ve kızlarımla davranışları hep o yönde. Her zaman adaletli ve haksızlık karşısında sessiz kalmamaları da başka bir örnek." "Evet, vermeye çalışıyoruz. Bununla ilgili programlar dinleyip kitaplar okuyoruz. Kendimizi geliştirerek daha iyi bir aile ve örnek olmaya gayret ediyoruz eşim ve ben." "İyi bir ahlak eğitimi verdiğimi düşünüyorum çünkü okuyorum, araştırıyorum, bilinçli bir anne olmak için çabalıyorum." "Verdiğimizi düşünüyorum. Kendimde gördüğüm yanlışları çocuklarıma daha öğretleyici bir biçimde vermeye çalışıyorum. En önemlisi yaptıkları hatadan korkmayıp her zaman gerçekleri söylemeyi öğrettim."

"Çocuğuma iyi bir ahlak eğitimi vermek için elimden geleni yaptığımı düşünüyorum ancak yeterli mi bilmiyorum." "Tam olarak değil. Bazı konularda fazla toleranstan dolayı hata yapıyor olabiliriz." "Ben elimden geldiğince çocuklarıma ahlak eğitimi vermeye çalışıyorum fakat tek etken aile değil çevre de önemli. Ne kadar eğitim versek de çocuğumuz çevresindeki çocukların ve büyüklerin yanlış davranışlarından etkilenecek ahlaklarının bozulmasına neden olabiliyorlar." "Kendime göre vermeye çalışıyorum. Çünkü benim de öğrenmem gereken şeyler olduğu için hem öğrenmeye hem öğretmeye çalışıyorum." "İyi bir ahlak eğitimi verdiğimiz düşünüyorum ama eksiklerimiz olabilir." "Biz tam olarak yapabiliyor muyuz veya her aile yapabilir mi; sınavı olsa da bu konuda aile olarak kabiliyetimizi görebilsek."

"Yeterli eğitim verebildiğimi düşünmüyorum. Bu konu hakkında çocuklarıma çok açıklayıcı konuşmadım. Konuşsam da sanki yeterli olmadığını düşünüyorum." "İllaki yetersiz kalıyoruzdur. Okulda da öyle. Ahlaki eğitimin tam olarak verildiği yerler yatılı kurslar veya yatılı okullardır." "Okullarda ahlak eğitimine yeteri kadar önem verildiğini düşünmüyorum."

Anne ve babaların "Çocuklarınıza, evde ahlaki eğitim verirken uyguladığınız yöntem ve etkinlikler nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8. Ebeveynlerin evde ahlaki eğitim verirken uyguladıkları yöntem ve etkinlikler

(Table 8. The methods and activities that parents use to teach moral education at home)

Yöntem ve Etkinlikler	f
Anlatım (Telkin)	14
Rol Model Olmak	13
Örnek Olay	5
Ödül-Ceza	6
Oyun	3
Tartışma	5
Kitap-Tv-İnternet	4
Toplam	50

Tablo 8'e göre ebeveynler ahlaki eğitim vermek amacıyla en çok anlatımı (14 kişi) ve davranışlarıyla örnek olmayı (13 kişi) tercih etmektedir. Bunların yanı sıra anne-babalar çocuklarına ahlaki kuralları benimsetebilmek için örnek olaylardan (5), kitap, televizyon yayınları ve internetten (4), ödül ve cezalardan (6) faydalanmaktadır. Ayrıca tartışma ve oyun yöntemlerini kullandığını belirten ebeveyn sayısının 8 olduğu görülmektedir. Ebeveyn görüşlerinden örnekler:

"Anne-baba olarak evvela kendimizin yapmadığı hususları ne anlatır ne de yapmaları (uygulamaları) için onları zorlarız." "İyi bir rol model olmak bu konuda en etkili yöntemdir. Biz de ebeveyn olarak buna dikkat etmeye çalışıyoruz." "Çocuğa doğru ol denildiği zaman kendin yanlış yapmıyorsan yani sözlerinle davranışın çelişmiyorsa çocuğun da yanlış yapma şansı az olur." "Onlar bizim davranışlarımızla zaten örnek alabiliyorlar. Ben yapmadığım bir şeyi onlara istesem de anlatamam." "Çocuğumuza iyi ve örnek model olmaya çalışıyoruz." "Önce kendi bilgilerimin doğruluğundan emin olup kaynaklardan yararlanarak ona ifade edip, uygulayarak öğretirim." "Anne baba olarak onlara iyi örnek olmaya çalışıyoruz." "Anne ve babalar aynı zamanda rol modeldirler. Çocuklar anne babalarını taklit ederler. Bundan dolayı da çocuğumun yanında ona kötü örnek olacağına inandığım hal, hareket ve

söylemlerden kaçınıyorum." "Tutum ve davranışlarımızla örnek olmaya çalışıyoruz. Anlatarak değil de yaşayarak öğretiyoruz, öğretmeye çalışıyoruz." "Güzel şeyler öğütleyip, onlara örnek olmaya çalışıyoruz. Birçok şeyi beraber yapmaya önem veririz." "İyi ve güzel davranışlarda bulunarak ona örnek oluyorum." "Davranışlarımla örnek olmaya çalışıyorum." "Öncelikli olarak kendi davranışlarımızda dikkat ederiz. Başkalarıyla, çevreyle ilişkilerinde, hareket ve davranışlarında uyarıcı, öğütleyici ve uygulayıcı olmaya çalışıyoruz."

"Örnekleme yapar bu örnekleme mümkün merteye görsel yapmaya (kendilerinin görmelerini sağlamaya) gayret ederiz." "Doğru mu yapıyorum bilmiyorum ama telefonda ya da televizyonda gördüğüm örnekleri anlatıyorum. Yanlış doğruyu böyle örneklerle gösteriyorum." "Yaşanmış örnekler vererek bireysel konuşmalar yapmak. Kötü davranışlar ile ilgili masallar anlatıyorum." "Ahlaklı davranmaya özendirme çalışıyoruz. İslam büyüklerinin yaşantılarından örnekler vererek öğretmeye çalışıyoruz." "Elimizden geldiği kadar Kuran ve Peygamber Efendimizin yaşantısından örnek gösteririz."

"Konuşarak vermeye çalışıyorum." "Onlara doğru olan davranışları anlatıyoruz. Yanlış davranırsak neler olabileceğini konuşuyoruz." "Yaşlarına uygun şekilde anlatmaya da çalışıyoruz." "Tabi ki konuşup anlatmak güzel. Güzel konuşarak anlatmaya çalışıyorum." "Anlayacakları şekilde sürekli örnekler verip anlatmak." "Aile büyüklerimizden gördüğümüz gibi doğruyu ve yanlışını anlatmak." "Kötü davranışların zararlarını anlatıyorum." "Karşıma alıp konuşuyorum iyi ve kötü olanları anlatıyorum." "Saygı ve sevgi çerçevesinde iyi ve kötünün ne olduğunu anlatmaya çalışıyorum." "Çocuklarımla şu an tam anlamıyla hafızalarının bilgiye ihtiyaç duyduğu bu dönemde; yalan söylememek, hırsızlık yapmamak, haksızlık yapmamak, temiz olmak gibi değerleri kuralları usulünce anlatıyoruz." "Bizim ailede şahsım adına konuşursam her zaman çocuklarıma söylerim saygılı, terbiyeli, efendi olmayı, kötülüklerden uzak olmalarını, çalışkan olmalarını, kılık kıyafetlerini düzgün giymelerini, topluma yakışır şekilde olmalarını söylerim."

"Çocuklarıma ceza ve ödül verirken yerinde vermeye dikkat ediyoruz." "Konuşarak, anlatarak, gerektiğinde ceza-ödül uygulayarak." "Disiplin. Benim baba olduğumu ve onun da bazı kurallara uyması gerektiğini öğretirim." "Konuşarak, yol göstererek, ödüllendirerek ya da sınır koyarak öğretmeye çalışıyoruz." "Bazı kurallar koyuyoruz. Kendimiz de bu kurallara uyuyoruz. Kurallara uyulmadığında çocuklarımızı uyarıyoruz. Kurala uymayan hak ettiği cezaya razı olur." "Evimizde ahlaki davranışlar kural haline gelmiştir. Anne baba da dahil olmak üzere dışına çıkan tepki alır."

"Neler yapıp neler yapmaması gerektiği hakkında onu uyarırım. Oyun haline getirip, eğlenerek öğrenmesini sağlarım." "Sokakta yürürken doğru mu yanlış mı oyunu oynuyoruz." "Okulda veya sokakta gördüklerini anlatınca sen olsaydın ne yapardın, ben olsaydım ne yapardım diye bir oyun uydurduk bazen oyuyoruz, eğlenceli oluyor."

"Kazandırmak istenen özellikler ile paralel kitaplar okutarak ahlaki eğitim vermeye çalışıyoruz." "İlmlil bir yaklaşımla sohbet etmek, kitap okutmak, tv ve internetten faydalanmaktır." "Bu konu ile ilgili videolar seyrediyoruz. Çizgi filmlerde yanlış bir durum görürsek örnek almasını diye hemen açıklıyoruz." "Eğitime uygun CD ler izletiyorum, Kuran ve hadislerden örneklerle anlatıyorum."

"Konuşup tartışarak, doğru davranışı kendi bulsun istiyoruz." "Ayda bir aile toplantısı yaparak sıkıntı yaşadığımız durumları ailece tartışıp çözüm bulmaya çalışırız." "Yaşanan olumsuz bir durumu sığağı sığağına istişare ederiz, doğru davranışa çocuğun kendisinin ulaşmasını sağlamaya çalışırız." "Öncelikle çocuğumun mutlu ve huzurlu bir ailede büyümesini sağlamaya çalışıyorum. Çok fazla baskı yapmamaya"

çalışıyorum. Duygularına, fikirlerine önem veriyorum. Kurallarımızı tartışarak birlikte belirliyoruz." "Çocukların söylediklerini dinlemeye ve ona gereken özgüveni vermeye çalışıyoruz. Eleştirmelerine ve sorgulamalarına fırsat veriyoruz."

Anne ve babaların "Çocuklarınızı ahlaki yönden yanlış etkileyebilecek kişi ve durumlara ilişkin ne tür önlemler alıyorsunuz?" sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9. Ebeveynlere göre çocukları etkileyen kişi veya durumlar ve alınacak önlemler
(Table 9. Persons or circumstances affecting children and measures to be taken according to parents)

Önlemler	f
Ahlaki Yönden Kötü Etkileyecek Kişi ve Ortamlardan Uzak Tutmak	18
TV ve İnternet Kullanımını Kontrol Altında Tutmak	16
Uyarmak, Doğru ve Yanlış Anlatmak	16
Toplam	50

Tablo 9'a göre anne-babalar çocuklarının ahlaki yönden olumsuz etkilenmemesi için onları bu tür kişi ve ortamlardan uzaklaştırma yoluna gittikleri görülmektedir. Uzaklaştırmanın mümkün olmadığı durumlarda ebeveynler, doğru ve yanlış durumlar hakkında çocuğunu bilgilendirdiklerini (16 kişi) belirtmişlerdir. Televizyon ve internet kaynaklı sorunlara karşı önlem olarak, çocuğun kullanımını kontrol altında tuttuklarını belirten ebeveyn sayısı ise 16'dır. Ebeveyn görüşlerinden örnekler:

"İnternette ve televizyondan kötü şeyler izlemesini engelliyorum." "Ahlaklı çocuklar yetiştirmek isteyen anne babaların temel sorunu bence internet ve çevredir. Çocuğun internette ve okulunda gördüğü bazı durumlar sizin verdiğiniz eğitimle çakışabiliyor." "Tv ve internet gibi konularda kısıtlama getiriyoruz." "Mesela bir filmdeki yanlış bir durumu onlara anlatıyorum ve onların seviyesindeki bir ahlaki süzgeçten geçirmeye çalışıyorum. Ben istediğim için kendileri istediği için filmi izlemekten vazgeçiyorlar. Kendi akıl ve mantıkları ile hareket etmelerini sağlamaya çalışıyorum." "Teknolojiden uzak tutmak" "Sosyal medya ve görsel basın ile ilgili serbest bırakmamak." "Genellikle arkadaş çevresi ve televizyon büyük etkindir. Hiçbir tv kanalında ahlaklı bir dizi yoktur. O yüzden ailece bir tv saati bile koyamadık." "En büyük sorun tv dizileri, bazen de istemeden de olsa kendi hatalarımız." "Çocukların izlediği program ve videolara dikkat etmek ve bunlarda seçici davranmak."

"Aile olarak yaşam tarzlarını tasvip etmediğimiz kişilerle görüşmüyoruz." "Ahlaki yönden kötü etkileyecek kişi ve ortamlardan uzak tutuyoruz. Ancak bu tedbir tek başına yeterli değildir. Onlara kıyaslama yapabilmeleri için her türlü imkanı sağlamaya gayret ediyoruz. İyiyi de kötüyü de gösteriyoruz." "Ahlaki yönden yanlış etkileyecek kişilerle görüşmemesini sağlıyorum." "Genel anlamda bu tür çevre ve insanlardan uzak tutmaya çalışırız." "Çocuklarımı o kişi ve durumlardan uzak tutmaya çalışıyorum. Yanlış olduğunu anlatıyorum." "Onları zarar göreceği ortamlardan uzak tutarak ve çocuklarımla olabildiğince yakın olmaya çalışarak kontrolü elimde tutmaya çalışıyorum." "Yanlış arkadaşlarla görüşmesini engellemek."

"Özellikle arkadaş çevresi ahlaki yönden çocuklarımızı etkiliyor. Çocuklar yanlış örneklerden hemen etkileniyorlar. Her zaman yanında olamayacağımız için yanlış örnek almaması gerektiğini anlatıyoruz." "Yanlış davranışlı uygunsuz hareketlerde bulunan

arkadaşları hakkında, onların tutumunun yanlış olduğunu ona doğrusunu anlatarak uyarıyorum." "Önce uyarırım, o kişiden gelebilecek zararları anlatıyorum sonra olmadı görüşmelerini istemem." "Güzel bir şekilde uyarırım. Doğruyu anlatır ve yapması gerekenleri söylerim." "Sürekli örnekler verip tembih ve nasihat ediyoruz." "Doğru ve yanlışını anlatıyoruz. Hayatını nasıl etkileyeceğini anlatıp doğru yolu bulmasını ve arkadaş seçimini iyi yapmasını söylüyoruz." "Elimden geldiği kadar doğruyu yanlışını anlatıyorum, doğru yerlerde doğru insanlarla arkadaşlık etmesini sağlamaya çalışıyorum." "Öncelikle kişilerin yanlış hareketlerinin toplum tarafından aldığı tepkileri çocuğuma anlatır daha sonra da o insanın bu tür yanlış davranışlarından ders çıkarmasını sağlarım. Bu yanlışların boyutu büyükse çocuğumu ondan uzaklaştırırım." "Bu konuda çok fazla yapabilecek bir şeyimiz yok maalesef. Sadece çocuğuma bu tür davranışlarda bulunan insanlardan uzak durması gerektiğini söylüyorum. Çocuğumu takip etmeye çalışıyorum." "Çocuklarımla arkadaş çevresi çok önemlidir. Her zaman takip ederim eğer arkadaşından olumsuz şekilde etkilendiğini fark edersem güzelce karşıma alarak konuşurum. Bu şekilde önlem almaya çalışıyorum."

Anne ve babaların "Çocuklarınıza, evde ahlaki eğitim verirken yaşadığınız temel sorunlar nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10. Ebeveynlerin ahlaki eğitime ilişkin yaşadıkları sorunlar
(Table 10. Parents have problems with moral education)

Temel Sorunlar	f
Sorun Yaşamadık	14
Çevredeki Yanlış Örnekler	12
İletişim Kuramamak	9
Sosyal Medya Ve Televizyon	8
Anne veya Baba Kaynaklı Sorunlar	7
Toplam	50

Tablo 10'da yer alan verilere bakıldığında ebeveynlerin 14'ünün ahlaki eğitim konusunda herhangi bir sorun yaşamadıkları görülmektedir. 12 ebeveyn çevredeki yanlış örnekler nedeniyle çocuğu ile anlaşmazlıklar yaşadığını belirtirken, 9 ebeveyn çocukla iletişim kurmakta zorlandığını, 8 ebeveyn tv ve internetin ahlaki olumsuz etkilediğini, 7 ebeveyn ise kendi kişisel özelliklerinden dolayı sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ebeveyn görüşlerinden örnekler:

"Şükürler olsun şu ana kadar herhangi bir sorun yaşamadık." "Çocuklarımla iyi bir iletişime sahibim, birbirimizi çok iyi anlayabiliyoruz. Herhangi bir sorun yaşamadık." "Yaşadığım önemli bir sorun yok genellikle sözümü dinliyor ve anlattıklarına önem veriyorlar." "Evimizde ahlaki eğitim konusunda sorunlarla karşılaşmıyoruz. Çünkü her zaman açık sözlü olmayı öğretmeye çalıştık. Çevresinde duyulabileceği kötü sözleri ağzıyla asla telaffuz edilmeyeceğini biliyor." "Çok büyük bir sorun yaşamıyoruz. Bazı durumlarda anlamadıklarında zamana bırakıyorum. Onlar yanlış durumun zamanla kendileri farkına varıyor ve düzeltiyorlar. Amacım kendini ve çevresini hissedebilen çocuklar yetiştirmek."

"Doğru davranışları öğretmeye çalışırken çocuğumla zıtlaştığım durumlar olabiliyor." "Her şeye karşı gelmesi ve her şeye muhalefet olması, bizi dinlemeyip karşı çıkması." "Bazen farklı fikir olduğumuzda sorun yaşıyoruz." "Bazen söylediklerime karşı çıkabiliyorlar." "Nadir de olsa konuşmanın çatışmaya dönüşmesi. Çocuk, hatalı olduğunu kabullenemeyebiliyor." "Bazen yapmasını istemediğim bir şeyi yapmakta ısrar ediyor." "Beni dinlememeleri, ben anlatırken

sıkılmaları ve anladım diye bağırımları." "Hatalı davranışlarda bulduklarında kabullenmekte zorlanıyorlar." "Kurallara uymak onlara zor geliyor. İnatlaşmak, bazen tartışabiliyoruz."

"Biz çocuğumuzu düzgün yetiştirmeye çalışırken örneğin okul çevresinde küfür veya olumsuz davranışlar ile karşılaşabiliyor çocuklarımız. Aynı zamanda bunlarla da baş etmeye çalışıyoruz." "Doğru davranmayan arkadaşını örnek gösteriyorlar. Onların doğru olmadığını anlatmaya çalışıyorum." "Çevreden çok çabuk etkileniyor olmaları." "Evde en çok okulda duyduğu kötü kelimeler konusunda rahatsızım. Evde asla kullanmadığımız kelimeleri duymak hoş değil. Okulda arkadaşlarım şunu dedi, bunu dedi demesi çok üzücü." "Yatığı yanlış davranış veya sözün kötü olduğunu anlatmaya çalışırken, arkadaşlarım da böyle yapıyor sen her şeye kızılıyorsun, gibi tepkiler alıyorum. Bu da yaptığı davranışın yanlış olduğunu anlatmakta zorluk çektiriyor."

"Sabırsızlığımız ve eksik bilgilerimizdir." "Genelde anne baba olarak tutarlı davranışlar sergilemeye çalışıyoruz. Bence en çok televizyonda eşim film izlerken çocukların görmemesi gereken ya da duymaması gereken yerlerde kapatması gerekirken buna dikkat etmiyor." "Beni dikkatli dinlemiyorlar. Babanın da bana yardımcı olması gerekir." "Kuralların uygulanması konusunda bazen baba ile anlaşamamak."

"Sosyal medya, tv gibi teknolojik alanlar ne yazık ki tamamen iyiye kullanılmıyor. Oynadıkları oyunlardan olumsuz etkilenmektedirler." "Şu ana karşılaştığım en büyük sorun televizyonun örf adet ve geleneklerimizde oluşturduğu olumsuzluklardır." "Özellikle internette geçirdiği vakit ve izlediği videolardan davranışları ve hareketleri olumsuz etkileniyor."

Anne ve babaların "Çocuklarınızın iyi bir ahlaki eğitim alması için önerileriniz nelerdir?" sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Ebeveynlerin ahlaki eğitime ilişkin önerileri
(Table 11. Parents' suggestion for moral education)

Öneriler	f
Ailelere Ahlak Eğitimi Verilmesine Yönelik Öneriler	19
Medya Araçları Aracılığı İle Ahlaki Eğitime Yönelik Öneriler	14
Okullarda Ahlak Eğitimine Yönelik Öneriler	13
Dini Eğitim Verilmesine Yönelik Öneriler	4
Toplam	50

Tablo 11'de yer alan verilere göre anne-babaların büyük çoğunluğunun (19 kişi) öncelikle ailelere ahlaki eğitim verilmesi yönünde öneride buldukları görülmektedir. 14 ebeveynin medya aracılığı ile ailelere ve çocuklara ahlaki eğitime yönelik etkinliklerin yapılabileceğini, 13 ebeveynin okullarda ahlaki eğitime yönelik etkinliklerin arttırılması ve çeşitlendirilmesini önerdiği ve 4 ebeveynin de dini eğitim verilmesine yönelik önerilerde buldukları belirlenmiştir. Ebeveyn görüşlerinden örnekler:

"Yazılı medyada (Gazete, dergi ve kitaplar) bizim ahlaki değerlerimize uygun yayınlar yapılmalı. Görsel medyada ahlaki kurallara daha çok dikkat edilmeli. Çizgi filmler özellikle bu tür eğitimler için bir araç olarak görülmeli. Her türlü eğitim kurumlarındaki eğitimcilerin ahlaki liyakatlerine çok ama çok dikkat edilmelidir." "Anne babaların ve eğitimcilerin bu konuyu daha çok önemseyip üzerinde durmaları gerekiyor. Özellikle medya bu konuda çok etkili. Çocukların izlediği programlar bırakın ahlaki olmayı, ahlaki yönünü yıkmaya yönelik içeriklere sahip." "Tv, sosyal medya vb ortamlarda kötü örnek olacak dizi, haber, film yayınlanmamasını talep

ediyorum." "Sanal ortamların yaygın kullanılmasından dolayı örnek olacak şekilde kamu spotlarının daha yaygın olması." "Televizyondaki bazı programların çocuklar uyuduktan sonra yayınlanmasını öneriyorum." "Anne babaları daha çok aydınlatacak tv yayınları yapılabilir."

"Öncelikle kendimiz doğruyu ve iyiliği bilmeliyiz." "Ahlaklı çocuklar istiyorsak önce biz ahlaklı olmalıyız." "Önce biz büyüklerin yeterli eğitim alması lazım ki çocuklarımızı doğru dürüst eğitebileyim. Ailelere ücretsiz kurslar açılabilir." "Öncelikle ebeveynlerin yani bizlerin ahlaklı olması lazım." "Çocuklardan önce bizlerin bu konuyu nasıl çocuklarımıza anlatacağımızı anne ve baba olarak bilmemiz gerek. Nasıl davranmamız gerektiği bizlere anlatılırsa biz daha verimli oluruz diye düşünüyorum." Aileler bu konuda zorunlu eğitim/seminerlere katılmalı." "Ahlaki eğitime aileden başlanmalı. Ahlaki eğitimde anne baba çok önemli, çocuk evde gördüğü şeyleri dışarıda uyguluyor. Anne-baba eğitilebilir" "İlk önce ahlak evde başlar, önce anne ve babaların bu konuda eğitim almaları gerektiğini düşünüyorum. Sonuçta çocuk evde ne yapılırsa ne görürse kendi de onu yapar. Önce anne ve babalar bu konuda bilinç sahibi olmalı ve çocuklarına nasıl davranması gerektiğini öğrenmeli." "Spotlar, seminerler, belgeseller olarak tüm aileyi ahlaklı yaşamaya yöneltme ve özendirme programları kesinlikle uygulanmalıdır." Anne, baba ve eğitim yuvalarımız daha da bilinçlendirilmeli, ilk önce büyükler eğitilmeli bence." "Çocukların kural dışı hareket veya davranışlarının aileyi de bağlayıcılığı olmasıyla olabilir. "Herkes kendi evinin önünü süpürürse mahalle, semt, şehir, dünya temiz olur." "Önce kendimizi eğitip onlara örnek olmalıyız."

"Okullarda ahlak derslerine daha fazla yer verilmeli, ahlak dersi ayrı bir ders olarak verilmelidir." "Okullarda toplumsal değerlerimizin çocuklarımıza dikte etmeden, alacakları şekilde verilmesi. Gelenek, görenek ve inançların, kişi hak ve hürriyetinin uygulamalı anlatılması." "En başta okul çağındaki çocuklarımıza öğretmenlerin ahlaki yönden yol göstermesi, sadece ders hayatındaki başarı ya da başarısızlığı göz önünde bulundurmayıp, onları erdemli ve ahlaklı bireyler yetiştirmek için emek vermesidir." "Ahlak, saygı, görgü kuralları gibi kavramlar okullarda ders olarak zorunlu şekilde gösterilmeli." "Okul-aile işbirliği geliştirilmeli, öğretmenleriyle diyalog halinde olunmalı. Arkadaşlarını iyi tanımalı ve her konuda onlarla konuşmalıyız. Ancak bu şekilde onları tanıyıp yanlışları konusunda uyarıp çözüm bulabiliriz." "İyi bir okul ve arkadaş konusunda seçici olunmalı." "Özellikle gününün çoğunluğunu geçirdiği okullarda bununla ilgili derslere daha fazla yer verilmeli, öğretmenler çocukların ahlaki davranış göstermelerine dikkat etmelidir." "Okullarda ahlak ve değer eğitimi faaliyetleri çoğaltılabilir. Açıkçası güzel şeyler yapılıyor ama bazen haberleri izlediğimizde yetersiz mi acaba diyorum." "Okullarda ahlaki eğitimin arttırılması, çocuklara yönelik ahlaki konferanslar düzenlenmesi." "Okullarda çocuklarımıza seminer verilip onların anlayacağı şekilde drama yapılarak anlatılmasını önerebilirim." "Okulda Din Kültürü dersi yetersiz bence, ahlak dersi olarak ayrı bir ders konabilir."

"Yaz döneminde camiler daha güzel organize edilmeli, Kuran okumayı öğretmenin yanında ahlaki davranışlar da öğretilmelidir." "İlk önce çocuğun saygı ve sevginin ne olduğunu bilmesi gerekir. Tabi ki bununla sınırlı kalmamalı. Dinimizin gerektirdiği gibi yaşamasını da bilmeli. Ufak da olsa yaptığı yanlışın veya bir yalanın ne gibi sonuçlara neden olabileceğini de aklının bir köşesinde olması gerekir." "Öncelikle çocukların iyi bir din eğitimi alması gerekir." "Dini eğitime önem verilmelidir."

5. SONUÇ VE ÖNERİLER (CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS)

Araştırma sonuçlarına göre anne-babaların, ahlak kavramını genel olarak güzel ve iyi huy olarak tanımladıkları ve bu kavramı dürüstlük, yardımseverlik, saygı, hoşgörü vb değerler ile ilişkilendirdikleri belirlenmiştir.

Pek çok tanımda da görüleceği üzere ahlak, insan ilişkilerinde "iyi", "doğru" veya "kötü" ya da "yanlış" olarak adlandırdığımız değer yargılarını ifade eder. Ahlak, kelimesinin etimolojik açıdan kökeninin Arapça "hulk"; Yunanca "ethos" ve Latince "mos" kelimelerine dayandığı bilinmektedir. Arapça "hulk", "huy" anlamına gelmektedir (Aktan, 2009:39).

Bir insanın ahlaklı olarak nitelendirilebilmesi için sahip olması gereken özelliklerin neler olduğu hakkında anne-babaların görüşleri incelendiğinde güvenilirlik, mensup olduğu dini hakkında yeterli bilgiye sahip olmak ve yardımseverlik değerlerinin öne çıktığı görülmüştür. Ayrıca ebeveynlere göre ahlaklı bir insan hoşgörülü olmalı ve empati becerisine sahip olmalıdır. MEB tarafından hazırlanan öğretim programlarında da bu beceri ve değerler vurgulanmakta ve millî, manevi ve evrensel değerleri tanıyan, benimseyen ve bunları içselleştirerek davranışa dönüştüren bireyler yetiştirmek amaçlanmaktadır.

Erken (2009) tarafından empati becerisinin ahlaki davranışlar üzerindeki etkisini ortaya çıkarmak amacıyla yapılan araştırmada öğrencilerin empati beceri düzeyleri ile ahlaki davranış düzeyleri arasında anlamlı bir fark ortaya çıkmıştır. Araştırma sonuçlarına göre empati beceri düzeyi yüksek olan öğrencilerin, empati beceri düzeyi düşük olan öğrencilere göre başkalarının hakkını gözeterek daha adaletli, hoşgörülü, dürüst, yardımsever ve sabırlı davranışlar sergiledikleri görülmüştür.

Anne-babalar ahlaki eğitimin ailede başladığını, okul ve arkadaş çevresiyle şekillendiğini düşünmektedirler. Yaşadığımız yüzyıldaki hızlı değişiklikler toplumun her alanında köklü değişikliklere neden olmaktadır ancak temelde değişmeyen tek şey, ailenin çocuğun hayatının merkezinde olduğu ve olumlu ya da olumsuz çocuğun hayatına yön verdiği gerçeğidir (Tezel Şahin ve Özbey, 2007:11).

Mones ve Haswell (1998)'e göre, birey tarafından benimsenen ahlaki inançlar ve davranışların temel yapı ve sınırlarının belirlenmesinde kültür ve din daha büyük etkiye sahiptir. Bununla birlikte bireysel olarak programlanmış sağlam ve esas ahlaki kişilik aile aracılığı ile iletilir. Dolayısıyla ahlaki öğrenme üzerindeki en güçlü etki "aile kültürü" dür.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin, ailenin vermeye çalıştığı ahlaki eğitimin arkadaş, televizyon ve internet nedeniyle olumsuz etkilendiği görüşünde oldukları belirlenmiştir. Bu sonuçla benzer olarak, Birmingham Üniversitesi tarafından, 11-17 yaş arası çocuğu olan 1700 kişinin katılımı ile gerçekleştirilen bir araştırmada ebeveynlerin %55'inin sosyal medyanın çocuklarının ahlaki gelişimi üzerinde olumsuz etkisi olduğunu düşündüğü ortaya konulmuştur (www.bbc.com).

Erjem ve Çağlayandereli (2006) tarafından yapılan araştırma sonucunda gençlerin televizyondaki yerli dizilerden etkilendikleri ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan her üç gençten ikisinin yerli dizilerdeki dizi kahramanları ya da temel karakterleri modelledikleri belirlenmiştir. Ceylan (2012:54) tarafından yapılan çalışmada Radyo ve Televizyon Üst Kuruluna (RTÜK) 2010 yılının Ocak-Eylül döneminde 136020 konuda şikâyette bulunulmuş olduğu, 2010 yılı içerisinde en yüksek oranda şikâyet edilen program türü olan yerli dizilerle ilgili en fazla öne çıkan şikâyet gerekçesinin, "Türk Aile Yapısına ve Ahlaka Aykırılık" olduğu belirtilmektedir.

Ailelerin birçoğu çocuklarına eğitim olanakları sağlamak amacıyla evlerine bilgisayar ve internet almakla birlikte kontrollü kullanımı sağlamakta güçlük çekmekte ve bu nedenle çocuklar üzerindeki fiziksel ve psikolojik açıdan olumsuz etkileri konusunda kaygılar yaşamaktadırlar. İnternet ortamında kontrolsüz bir şekilde dolaşan çocuğun karşısına pronografi, uyuşturucu, alkol, hırsızlık veya yasadışı örgütlere ait siteler çıkabilmektedir. Bu durum özellikle küçük yaşta çocuklar için ciddi sorunlar oluşturabilmektedir (Aktas Arnas, 2005:64).

Ahlaki kurallara uygun davranma veya bu kurallara aykırı davranma konusunda akran etkisi de önemli bir yere sahiptir. Kulaksızoğlu'na (1999) göre, toplumsallaşma sürecinde gruba dahil olma ihtiyacı nedeniyle çocuklar, içinde bulunduğu arkadaş çevresinin değerlerini, hareketlerini, tutumlarını ve dünya görüşünü benimsemiş eğilimindedirler (Kabadayı ve Aladağ, 2010:882).

Ahlak eğitiminde kullanılan yöntem ve etkinliklere ilişkin olarak araştırmada, anne babaların ahlak eğitiminde en çok kullandıkları yöntemin anlatım yöntemi olduğu, çocuklarına doğru davranış açısından örnek olmaya çalıştıkları ve zaman zaman örnek olaylardan faydalandıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Jacquin (1993), "*Çocuklarımızın, dağlarda bulunan kuvvetli bir çam ağacı gibi, dimdik göğe yükselmesini istiyorsak; o halde, kendimiz titiz bir şekilde akıllıca hareket edelim ve dürüst olalım. Bizim ahlâk kanunumuzla, onun ahlâk kanunu birbirine uysun ve bizim yolumuz eğri büğrü olmasın*" ifadesi ile anne babaların ahlak eğitiminde davranışları ile örnek olmaları gerektiğini vurgulamaktadır (Kanık Tetik, 2006:95).

Bandura'ya (1986) göre, ebeveynler çocuklarına, taklit edilen model olarak hizmet ederler. Aile onlar için sosyal deneyimlerin başlangıç kaynağıdır ve ahlaki davranış modelleri sunarlar. Piaget'e (1965) göre, ebeveynler ahlaki gelişimlerini etkilemek için çocuklarına ahlaki davranış kuralları hakkında bilerek mesajlar göndermelidirler. Okin ve Reich (1999) ebeveynlerin ahlaki örnek teşkil ettiği konusunda hemfikirdir. Ahlaki yargı, ebeveynler gibi sosyal modellere maruz kalmak suretiyle edinilebilir ve değiştirilebilir ve çocuklar aldıkları sosyal geri bildirimlerden etkilenir. Bu nedenle, gelişimin gerçekleşmesi için gereken süre, besleyici, özenli sosyal modellere maruz kalmak suretiyle artırılacaktır (Chadwick ve Baker, 2005:216-218).

Smetana (1999:315)'ya göre çok sayıda araştırma, ebeveyn-çocuk bağının kalitesinin ve ebeveyn-çocuk ilişkisindeki sıcaklık derecesinin, çocukların gelişiminin birçok farklı yönünü etkilediğini göstermektedir. Bu nedenle, ebeveynler ve çocuklar arasında sıcak ve destekleyici bir bağ, çocukların ebeveyn mesajlarını dinlemeye ve cevap vermeye motive olma olasılığını artırabilir. Ebeveyn duygusal tepkileri, akıl yürütme ile bağlantılı olarak, çocukların ahlaki ve sosyal kuralların anlaşılmasını ve davranış olarak kodlanmasını kolaylaştırabilir. Çiftçi'ye (1991:19-21) göre anne, çocuğa sosyal ve ahlaki kuralları ilk öğreten kişidir. Annenin çocuğunu toplumsal yaşama hazırlarken yaptığı tüm faaliyetleri herhangi bir karşılık beklemeden doğal sevgiyle gerçekleştirmesi, çocuk üzerindeki etkisinin daha büyük olmasını sağlamaktadır.

Araştırmada ebeveynlere yöneltilen "Çocuklarınızı ahlaki yönden yanlış etkileyebilecek kişi ve durumlara ilişkin ne tür önlemler alıyorsunuz?" sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde anne-babaların, ahlaki eğitim açısından yanlış arkadaştan uzak tutma, teknoloji kullanımını sınırlandırma, kontrol altında tutuma gibi önlemler aldıkları belirlenmiştir. Olumsuz davranış sergilenen arkadaş ortamından uzaklaştırmanın mümkün olmadığı durumlarda ebeveynler,

doğru ve yanlış durumlar hakkında çocuğunu bilgilendirdiklerini belirtmişlerdir. Televizyon ve internet kaynaklı sorunlara karşı önlem olarak, çocuğun kullanımını kontrol altında tuttuklarını belirtmişlerdir.

Çetinkaya ve Sütçü (2016), ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören çocuklara, bilişim teknolojileri ve uygulamalarına yönelik ebeveynleri tarafından getirilen kısıtlamalar ve nedenlerinin belirlenmesi amacıyla yaptıkları araştırmada kısıtlama getirilen teknolojilerin başında ise cep telefonlarının yer aldığı belirlenmiştir. Ebeveynlerin kısıtlama getirmelerindeki temel sebeplerin ise eğitim-öğretim faaliyetlerinin olumsuz etkilenmesi, sosyal hayatlarının olumsuz etkilenmesi, aile içi görev ve ilişkilerin olumsuz etkilenmesi, sağlıklarının olumsuz etkilenebileceğine yönelik tedirginlikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırma sonuçlarına göre genel olarak ebeveynler, çocuklara verilen/verdikleri ahlaki eğitimin yeterli düzeyde olduğu görüşündedirler. Ayrıca bazı ebeveynler ahlaki eğitim konusunda herhangi bir sorun yaşamadıklarını belirtirken, büyük çoğunluğun çevredeki yanlış örnekler, tv ve internetin olumsuz etkisi, iletişim problemleri gibi nedenlerle ahlaki eğitim konusunda sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Ebeveynler ahlaki eğitime ilişkin sorunların çözümü için öncelikle ailelerinin eğitilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Kohlberg (1976)'e göre, çocukların ilerlemesi için ebeveynlerin çocuklarından daha yüksek ahlaki gelişim düzeylerinde olması gerekmektedir (Chadwick ve Baker, 2005:216). Çocuk yetiştirmek için tüm ailelerin hem duygusal olarak hem de uygulamada desteğe gereksinimi bulunmaktadır. Aynı zamanda aileler çocukların gelişimleri ve eğitimleri konusunda bilgilere, tavsiyelere, geri bildirimlere ve aile içindeki problem durumlarında bilgi alabilecekleri bir kaynağa gereksinim duymaktadırlar (Tezel Şahin ve Özbey, 2007:8).

Neslitürk (2013) tarafından, anasınınına devam eden çocukların annelerine verilen Anne Değerler Eğitimi Programının (ADEP) 5-6 yaş çocuklarının sosyal beceri düzeylerine etkisini incelemek amacıyla yapılan araştırmada uygulanan programın deney grubundaki öğrencilerin iletişim, işbirliği, kendini ifade etme, sorumluluk, empati, grupla birlikte hareket etme ve kendini kontrol etme ile ilgili sosyal becerilerini anlamlı düzeyde arttırmada etkili olduğu gözlenmiştir. Bu sonuç anne-babalara verilecek ailede ahlaki eğitime yönelik eğitimlerin de etkili olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Bu araştırmada da anne-babaların bu tür eğitimlere ihtiyaç duyduklarını ifade ettikleri belirlenmiştir.

Öneriler:

Anne-babaların ahlaki olgunluk düzeylerinin belirlendiği çalışmalar yapılarak bu çalışmaların sonuçlarından hareketle ailede ahlaki eğitim konusunda eğitim programları hazırlanarak uygulanabilir. Eğitimlerin özellikle uygulamalı olmasına özen gösterilmelidir.

Okullarda zaman zaman düzenlenen veli eğitim seminerlerinde ahlaki eğitime yönelik bilgilendirme çalışmalarına daha sık yer verilmesi önerilebilir.

Ailelerin ahlak konusunda en çok yakındıkları durum olan internet ve televizyonun olumsuz etkisini en aza indirebilmek için medya okuryazarlığı konusunda hem çocuklar hem de ebeveynlere yönelik kamu spotları, çizgi filmler, seminerler düzenlenebilir.

Okullarda karşılaşılan ahlaki değerlere uygun olmayan davranışların düzeltilmesi için akran eğitimi kapsamında projeler hazırlanarak uygulanabilir.

Çocukların aile içinde ahlaki eğitimleri için kullanılacak yöntemlerin örnek olaylar üzerinden açıklandığı yazılı bildiriler

hazırlanarak ailelerin bilgisine sunulabilir. Aynı zamanda çocukların gelişim özellikleri konusunda da ailelerin bilgilendirilmesi yararlı olacaktır.

Türk toplumunun benimsediği milli ve ahlaki değerlere uygun olmayan televizyon programlarının yayınlanmaması konusunda gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu açıdan RTÜK kapsamında çocukların ve gençlerin izlediği yayınların incelenmesi için bir komisyon oluşturulması, bu komisyon üyelerinin ebeveyn, öğretmen, akademisyen, psikolog vb kişilerden oluşturulması yolu ile ahlaki davranışlar üzerindeki medyanın olumsuz etkileri ortadan kaldırılabılır.

Bu araştırma 50 ebeveynle sınırlıdır. Örneklem sayısı arttırılarak daha kapsamlı çalışmalar yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA (REFERENCE)

- Aktan, C.C., (2009). Ahlak ve Ahlak Felsefesine. Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi 1(1):0-0.
<http://dergipark.gov.tr/hiad/issue/7647/328756>
- Aktaş Arnas, Y., (2005). 3-18 Yaş Grubu Çocuk ve Gençlerin İnteraktif İletişim Araçlarını Kullanma Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi, The Turkish Online Journal of Educational Technology, 4(4), 59-66.
- Atıcı, R., (2014). Sınıf İçerisinde Öğrenci Davranışlarına Etki Eden Etmenler. The Journal of Academic Social Science Studies, 28: 413-427.
- Aydın, M.Z., (2003). Ailede Ahlak Eğitimi. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 7(12):125-158.
- Berkowitz, M.W. and Grych, J.H., (1998). Fostering Goodness: Teaching Parents To Facilitate Children's Moral Development. Journal of Moral Education, 27(3):371-391.
- Cevizci, A., (2002). Etiğe Giriş. Paradigma Yayınları: İstanbul.
- Ceylan, Y., (2012). Toplumsal Değerler ve Medya Etiği. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(7):45-58.
- Çetinkaya, L. ve Sütçü, S.S., (2016). Çocukların Gözüyle Ebeveynlerinin Bilişim Teknolojileri Kullanımlarına Yönelik Kısıtlamaları ve Nedenleri. Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI), 7(1):79-116.
- Çiftçi, O., (1991). Çocuğun Sosyalleşmesinde Ailenin Rolü. Aile ve Toplum Dergisi, 1(2)19-21.
- Dağlı, G. ve Beyazsaçlı, M., (2010). Ana-Baba Tutumu ve Kendini Gerçekleştirme Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi. Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi, 7:1-16
- Erjem, Y. ve Çağlayandereli, M., (2006). Televizyon Ve Gençlik: Yerli Dizilerin Gençlerin Model Alma Davranışı Üzerindeki Etkisi. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 30(1):15-30.
- Erken, M., (2009). Empati Becerisinin Ahlaki Davranışlar Üzerindeki Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Hardy, S.A., Padilla-Walker, L.M., and Carlo, G., (2008) "Parenting Dimensions and Adolescents' Internalisation Of Moral Values. Journal of Moral Education", 37(2):205-223.
- Kabadayı, A. ve Aladağ, K.S., (2010). Farklı İlköğretim Kurumlarına Devam Eden Öğrencilerin Ahlaki Gelişimlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, (7)1:878-898.

- Kanık Tetik, A., (2006). İlköğretim Çağı Çocuğunun Ahlâk Gelişiminde Manevi Değerlerin Etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kaya, M., (1997). Ailede Anne-Baba Tutumlarının Çocuğun Kişilik Ve Benlik Gelişimindeki Rolü. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9(9):193-204.
- MEB, (2013). Çocuk gelişimi ve eğitimi ahlak gelişimi. http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Ahlak%20Geli%C5%9Fimi.pdf
- Mones, A.G. ve Haswell, E.L., (1998). Morality as a Verb: The Process of Moral Development within the "Family Culture", Journal of Social Distress and the Homeless. 7(2):91-105
- Royal, C.W. and Baker, S.B., (2005). Effects of a Deliberate Moral Education Program on Parents of Elementary School Students. Journal of Moral Education, 34(2):215-230.
- Seçer, Z., Sarı, H. ve Olcay O., (2006). Anne Tutumlarına Göre Okulöncesi Dönemdeki Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgilerinin İncelenmesi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16:539-557.
- Smetana, J.G., (1999). The Role of Parents in Moral Development: A Social Domain Analysis. Journal of Moral Education, 28(3):311-321.
- Spinrad, T.L., and et al., (1999). The Relations of Parental Affect and Encouragement to Children's Moral Emotions and Behaviour. Journal of Moral Education, 28:323-337.
- Şengün, M., (2007). Ahlak Gelişimin Psiko-Sosyal Dinamikleri. Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 23(23):201-221.
- Şengün, M., (2013). Anne-Baba Tutumuna Göre Lise Öğrencilerinin Ahlâki Olgunluk Düzeyleri. Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 12(23): 203-215.
- Tezel Şahin, F. ve Özbey, S., (2007). Aile Eğitim Programlarına Niçin Gereksinim Duyulmuştur? Aile Eğitim Programları Neden Önemlidir?. Aile ve Toplum 3(12):7-12.
- Walker, L.J. ve Hennig, K.H., (1999). Parenting Style and the Development of Moral Reasoning. Journal of Moral Education, 28(3):359-374.